

Od redakcji

W dniach 10-11 maja 2017 roku odbyła się w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie międzynarodowa konferencji naukowa zatytułowana *Hermeneutyczne dziedzictwo Reformacji*, nad którą patronat objął Komitet Nauk Teologicznych PAN. Okazją do jej zorganizowania były obchody 500 lat Reformacji. Reformacja zapoczątkowana przez Marcina Lutra miała znaczący wpływ na teologię, filozofię czy szerzej na kulturę w ogóle, także na życie społeczne i gospodarcze. W przeświadczeniu jej organizatorów jedną z najważniejszych kwestii był przełom, jaki za sprawą Reformatorów dokonał się w hermeneutyce, tj. w sposobie i zasadach interpretacji w pierw tekstu biblijnego, a wraz z nim samorozumienia człowieka. Wprawdzie sukces Reformacji byłby trudny do wyobrażenia bez wsparcia ówczesnych władz (takich jak książęta niemieccy) i bez technicznego wynalazku, który zrewolucjonizował ówczesny świat, czyli druku, to jednak motorem zmian był nowy sposób interpretacji Biblii. Celem konferencji była naukowa refleksja nad współczesnym wymiarem hermeneutycznej spuścizny Reformacji.

Zwrot Lutra w stronę Biblii uzasadnia, że stosunkowo wiele miejsca poświęcono badaniom biblijnym i hermeneutyce biblijnej. Dwie pierwsze prezentacje poświęcone były wykładom Księgi Psalmów Lutra. Ks. prof. dr hab. Manfred Oeming (Heidelberg) w referacie *Martin Luther Psalmenvorlesungen. Hermeneutische Analysen am Beispiel seiner Exegese von Ps 22* pokazał, jak intensywnie Luter zajmował się tekstami biblijnymi. Wprawdzie metodologia Lutra z dzisiejszego punktu widzenia byłaby nie do zaakceptowania, to jednak celem jego pracy

egzegetycznej było nic innego jak tylko lepsze zrozumienie Jezusa w Bożej historii zbawienia. Z kolei ks. doc. dr. hab. Lubomira Batki (Bratysława) w wystąpieniu zatytułowanym *Luthers Hermeneutik in Operationes in Psalmos* skoncentrował się na innym aspekcie Lutrowej lektury Psalmów – poszukiwaniu prawdy mającej odniesienie do życia słuchaczy. Obaj referenci wskazali na przełomowy hermeneutycznie charakter wykładów do Psalmów. Prof. ChAT dr hab. Jakub Ślawik (Warszawa) wygłosił referat pt. Reformacyjny postulat sensu dosłownego oraz kryterium głoszenia Chrystusa na przykładzie Iz 52,13-53,12. Lutra wykład Iz 53 scala w sobie oba aspekty jego hermeneutyki, o których była już mowa w zaprezentowanych referatach. Choć Luter był egzegetą, to jego wykład był zwiastowaniem ewangelii. Był on skoncentrowany na znaczeniu tekstu dla ówczesnych odbiorców. Jego egzystencjalna interpretacja wyznaczyła kierunek interpretacji biblijnej, z którą mamy do czynienia po dziś dzień. Starego Testamentu dotyczył również referat prof. ChAT dr. hab. Andrzeja P. Kluczyńskiego (Warszawa) pt. Reformacja oraz powstanie, śmierć i zmartwychwstanie teologii Starego Testamentu. Dyscypliny nazywane teologią biblijną i teologią Starego Testamentu mają swoje korzenie w Reformacji i wciąż pozostają szczególnym przedmiotem pracy teologów protestanckich, nawet jeśli podobne opracowania piszą obecnie także teolodzy katoliccy czy żydowscy. Natomiast PD dr hab. Jochen Flebbe (Bonn) poświęcił swoją prezentację Tun oder Hören – Paulus und das Gesetz und ein Blick auf Martin Luther pojęciu Prawa (νόμος) u apostoła Pawła (punktem wyjścia był Ga 4,21). Należy rozróżniać słuchanie Prawa od jego wypełniania (bycia pod Prawem). Zasadnicze znaczenie i pierwszeństwo przypada słuchaniu, które przekształca człowieka, a taka przemiana człowieka jest jedyną drogą do wypełnienia Prawa.

Dwa kolejne referaty zostały poświęcone ważnemu aspektowi hermeneutyki Lutra: podmiotowości czy subiektywności ludzkiego rozumienia. Ks. prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck (Bonn) w referacie Vom Altar zum Herzen – Luthers Gottesdienstreform als Quelle

moderner Subjektivität, odwołując się do interpretacji teologii Marcina Lutra w wydaniu Karla Holla, pokazał, że Lutrowa forma nabożeństwa jest wyrazem przełomu hermeneutycznego, gdyż w jego centrum nie stoją formy liturgiczne, tytułowy „ołtarz“, ale ludzka jednostka, która rozważa i przyjmuje Boże słowo. Nabożeństwo ewangelickie wspiera w ten sposób podmiotowość wierzącego obcującego z Bogiem w słowie Bożym. Z kolei ks. prof. ChAT dr hab. Bogusław Milerski (Warszawa) w wystąpieniu zatytułowanym *Reformacyjna hermeneutyka intersubiektywności* wskazał na kolejny ważny element hermeneutyki reformacyjnej – społeczność Kościoła, rozumianego jako wspólnota wierzących. Stąd hermeneutyka reformacyjna jest nie tylko subiektywna, podmiotowa, ale i intersubiektywna.

Hermeneutyka Lutra była konfrontowana również z wyzwaniem współczesności. Ks. prof. dr hab. Hans-Martin Barth (Marburg) w przedłożeniu *Das hermeneutische Erbe der Reformation und der interreligiöse Dialog* poszukiwał w założeniach hermeneutyki Lutra – przede wszystkim w rozróżnieniu na Zakon (Prawo) i Ewangelię – możliwości dowartościowania pism innych religii, otwarcia nowych dróg dla dialogu międzyreligijnego. Bp prof. ChAT dr hab. Marcin Hintz (Warszawa) w referacie *Hermeneutyczna funkcja ewangelickiej etyki teologicznej* wskazał na elementarny i podmiotowy wymiar etyki ewangelickiej. Dr Jerzy Sojka (Warszawa) w wystąpieniu pt. *Luterańska hermeneutyka dzisiaj. Odczytanie hermeneutycznego dziedzictwa luterańskiej Reformacji w refleksji Światowej Federacji Luterańskiej* zaprezentował te elementy hermeneutyki Lutra, które w dokumentach wspólnoty luterańskiej na świecie jawią się jako szczególnie istotne w i dla dzisiejszego świata.

Interesującego zdania podjął się dr Wsiewołod Konach (Warszawa) i mierzył się z tematem, który nie był jeszcze przedmiotem zainteresowania teologów prawosławnych – relacji pomiędzy ewangelickim a prawosławnym rozumieniem Biblii: *Sola scriptura a prawosławne pojmowanie Pisma Świętego i Tradycji Świętej*. Z kolei ks. prof. dr hab. Tadeusz Dola (Opole) w wystąpieniu pt. *Hermeneutyka personalistyczna*

szkoły lubelskiej w odniesieniu do dziedzictwa reformacji zestawił bardzo wpływową w polskim katolicyzmie hermeneutykę personalistyczną z hermeneutyką Lutra. Pomimo pewnych podobieństw obie dzieli głęboka i trudna do pokonania przepaść.

Nie mogło zabraknąć refleksji o hermeneutyce reformacyjnej z filozoficzno-religijnego punktu widzenia. Dr hab. Jakub Kloc-Konkołowicz (Warszawa) w przedłożeniu *Reformacja jako proces uetycznienia świata. Hegłowska hermeneutyka reformacji w Wykładach z filozofii dziejów* pokazał na przykładzie myśli G.W.F. Hegla, jak przemożny wpływ miała hermeneutyka reformacyjna na postrzeganie świata oraz rolę człowieka w tym świecie, które stały się przedmiotem nie tylko refleksji, ale i działania etycznego. Prof. AH dr hab. Tadeusz Bartoś (Pułtusk) w referacie *Reforma, reformizm, reformacja. Analiza filozoficzna* opisał charakterystyczne cechy trzech pojęć użytych w tytule, podkreślając niemożność przeprowadzenia reform wewnątrz Kościoła rzymskokatolickiego, w którym wszystkie skuteczne zmiany muszą znaleźć odzwierciedlenie w zmianach prawa kościelnego. Swój esej zakończył pełną ironii częścią „Nadzieja eschatologiczna”, która miałaby polegać na powrocie wszystkich odłączonych do Kościoła rzymskokatolickiego.

Większość referentów przedłożyła swoje wystąpienia w formie artykułów naukowych, które z przyjemnością udostępniamy w niniejszym zeszycie *Rocznika Teologicznego* (podkreślone w powyższej prezentacji). Mamy nadzieję, że nie tylko przyczynią się do pełniejszego rozumienia hermeneutycznego przewrotu Reformacji, który w nieodwracalny sposób naznaczył teologię, filozofię, etykę oraz współczesne postrzeganie świata, a którego spadkobiercami się czujemy, ale i staną się przyczynkami do dalszych badań naukowych.

Jakub Sławik

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LIX

Zeszyt 4

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2017

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Ślawik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr Jerzy Sojka – sekretarz redakcji

RECENZENCI

ks. Jarosław Babiński

ks. Krzysztof Bardski

Achim Behrens

Alexander Cap

Piotr Chomik

ks. Bogumił Gacka

Wojciech Gajewski

ks. Sebastian Jasiński

ks. Tadeusz Kałużny

ks. Wojciech Kluj

Klaus Koenen

Krzysztof Leśniewski

Piotr Lorek

ks. Marek Ławreszuk

Aleksander Naumow

Roman Oficinskij

Zbigniew Pasek

Grzegorz Pecka

Grzegorz Pełczyński

ks. Andrzej Perzyński

Aldona Piwko

ks. Rajmund Porada

Jacek Prokopski

Antje Roggenkamp

ks. Günter Röhser

ks. Mariusz Rosik

Stanisław Rosik

Wilhelm Schwendemann

ks. Henryk Seweryniak

Jakob Wöhrle

ks. Warsonofiusz (Bazyli

Doroszkiwicz)

Mariusz Wojewoda

Michael Wolter

Skład komputerowy – Łukasz Troc

Fot. Aleksander Wasyluk / orthphoto.net

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa tel. +4822 635-68-55

Nakład: 200 egz., objętość ark. wyd.: XXXX

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10,
15-703 Białystok

Spis treści

In memoriam. Jego Ekscelencja Arcybiskup Jeremiasz (Jan Anchimiuk).....	637
--	-----

ARTYKUŁY

MANFRED OEMING, <i>Die Bedeutung des Alten Testamentes für den Reformator Martin Luther</i>	647
JAKUB SLAWIK, <i>Hermeneutyka biblijna Marcina Lutra: sens dosłowny a interpretacja chrystologiczna na przykładzie Iz 52,13-53,12</i>	687
ANDRZEJ P. KLUCZYŃSKI, <i>Reformacja a zaistnienie, kryzys i perspektywy teologii Starego Testamentu</i>	713
JOCHEN FLEBBE, <i>Tun oder Hören? Paulus und das Gesetz – und ein Blick auf Martin Luther</i>	727
MICHAEL MEYER-BLANCK, <i>Vom Altar zum Herzen. Luthers Gottesdienstreform als Quelle moderner Subjektivität</i>	761
MARCIN HINTZ, <i>Hermeneutyczna funkcja ewangelickiej etyki teologicznej</i>	781
JERZY SOJKA, <i>Luterańska hermeneutyka dzisiaj. Odczytanie hermeneutycznego dziedzictwa luterańskiej Reformacji w refleksji Światowej Federacji Luterańskiej</i>	803
TADEUSZ DOLA, <i>Elementy hermeneutyki personalistycznej w relacji do teorii teologii Marcina Lutra</i>	821
WSIEWOŁOD KONACH, <i>Sola scriptura a prawosławne pojmowanie Pisma Świętego i Tradycji Świętej</i>	835
JAKUB KLOC-KONKOŁOWICZ, <i>Reformacja jako proces ,uetycznienia’ świata. Hegłowska hermeneutyka reformacji w „Wykładach z filozofii dziejów”</i>	847
TADEUSZ BARTOŚ, <i>Reforma, reformizm, Reformacja – analiza filozoficzna</i>	865

KRONIKA

Inauguracja roku akademickiego 2017/2018 w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (JERZY SOJKA).....	875
--	-----

Nadanie tytułu doktora honoris causa Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie ks. prof. dr. hab. Michaelowi Meyerowi-Blanckowi (JERZY SOJKA)	881
Nadanie Medalu za Zasługi dla Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie ks. prof. dr. hab. Manfredowi Uglorzowi (JERZY SOJKA)	885

Wykaz autorów

- Bartoś Tadeusz**, pedagogika@ah.edu.pl, Akademia Humanistyczna im. A. Gieyszтора, ul. Daszyńskiego 17, 06-100 Pułtusk
- Dola Tadeusz**, tadeusz.dola@uni.opole.pl, Uniwersytet w Opolu, ul. kard. Kominka 1A, 45-032 Opole
- Flebbe Jochen**, jflebbe@uni-bonn.de, Universität Bonn, Abteilung für Neues Testament, An der Schlosskirche 2-4, 53113 Bonn, Niemcy
- Hintz Marcin**, hintz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa
- Kloc-Konkołowicz Jakub**, j.kloc-konkolowicz@uw.edu.pl, Instytut Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Krakowskie Przedmieście 3, 00-927 Warszawa
- Kluczyński Andrzej**, jafeja@gmail.com, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Miodowa 21C, 00-246 Warszawa.
- Konach Wsiewołod**, wiesiek_k@poczta.onet.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa
- Meyer-Blanck Michael**, meyer-blanck@uni-bonn.de, Evangelisch-Theologische Fakultät – Religionspädagogik, An der Schlosskirche 2-4, 53113 Bonn, Niemcy
- Oeming Manfred**, manfred.oeming@wts.uni-heidelberg.de, Universität Heidelberg, Theologisches Seminar, Kisselgasse 1, 69117 Heidelberg, Niemcy
- Slawik Jakub**, jakubsla@wp.eu, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa
- Sojka Jerzy**, sojkajerzy@gmail.com, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa